

տութեան, ինքըզինքը Մատուծոյ կա-
մայր յանձնեց, ու խաղաղութեամբ
մահուան կը սպասէր: Այն օր ասանկ
դառն վիճակի մէջ մնաց. և թէպէտ
հետը պատառ մը հաց ունէր, բայց
այնպէս այլայլած էր՝ որ չկերաւ զան.
միայն ծարաւէն տանջուելով՝ անձրևի
ջուր խմեց, որ իր սառոյցին պատա-
ռուածքներուն մէջ ժողվուած էր:
Հաստ զգեստներ վրան առած ըլլալով,
գրեթէ ամենեւին ցուրտ չէր զգար.
խիստ քիչ ալ քուն կ'ըլլար, ու ան ալ
սառոյցին վրայ նստած: Աթոյներորդ
օրը սաստիկ դժուարութեամբ ծովեզերք մը
տեսաւ, ու միտքը դրաւ որ սառերուն
վրայէն քալելով՝ անոր մօտենայ. բայց
աշխատանքն ու իր ուժաթափութիւնը
ստէպ մարմնութեան կը բերէին վրան: Մ
միջոցին մէջ իր քալող սառոյցը՝ ծովե-
զերքը պատած հաստատուն սառոյցին
սաստիկ միացաւ ու կպաւ. անանկ որ
աս կարգէ դուրս նաւարկութեան իննե-
րորդ օրը, 1836 տարւոյն յունուարի 26,
Բողաբէնքոյ ծովեզերքն ելաւ. Բողան-
Տիր ըստած հրուանդանին մօտ, որ
կէրչի ու Բրապադի մէջ կ'իյնայ, ու
մերձաւորագոյն Սաթարաց գեղը ին-
ջաւ. ուսկից Սաթարաց բերին զինքը,
ու անկէ ալ կէրչ. ասանկով ազատեցաւ
աս մարդս, որուն կորուստը անտնօրի-
նելի կ'երևար: Այն օրուան մէջ՝ 37-38
գաղղիական փարօսախ տեղ կտրեր էր,
Բախու ծովին արևելեան ափունքէն
առնելով՝ ինչուան անոր հարաւային ա-
րևմտեան ծովեզերքը: Բաց 'ի ոտից
ձմեռնակէն, և ուժաթափութեան՝ որ
դիւրաւ անցաւ, իրեն առողջութիւնը
այլայլութիւն չկրեց:

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մեխիգոյի մարդագոյնները:

Հայտնի է ամենուն թէ Սարանիա-
ցիք հաշակաւորն Փերնանտ Վորդէսի
առաջնորդութեամբը Մեխիգոյի ընդ-
արձակ երկրին որ տիրեցին, ծաղկեալ

քաղաքականութեան մը հետ՝ գտան
հոն նաև բարբարոսական ու արիւն-
ուշտ կրօնքի մը պաշտամունք: Այն ի-
րաւորնէ ինչ մեծագոյն բարբարոսու-
թիւն կրնայ ըլլալ քան զան, որ Մե-
խիգացիք կոյր աւելորդապաշտութե-
մը իրենց վայրագ ու անգութ կողմ բար-
կութիւնը կը ջանային մարդկային գո-
հերով ինջեցնելու. և անով ալ գոհ
չըլլալով՝ աս մարդախոշոշ սպանութեց
ժամանակ կրօնական հանդէսներ ալ
կը կատարէին: Փառաւոր տաճարներ
նուիրուած էին իրենց աստուածոց.
ասոնց մէջ առաջինն էր պատերազմի
աստուածը, որուն հոգիէն զոհու-
նը կու տային, և զորն որ մասնաւոր
պատուով ու յարգութեամբ կը մեծա-
րէին: Արոշ չենք կրնար զուրցել թէ
տարւոյ մը միջոց որչափ մարդիկ կը զո-
հուէին. բայց խիստ չափաւոր հաշիւ
ընողները կ'ըսեն թէ բոլոր երկրին մէջ
տասը հազարէն աւելի կ'ըլլար ասոնց
թիւը: Մեխիգոյի նուաճուելուն ժա-
մանակի սպանիացի պատմիչ մը հետե-
ւեալ կերպով մանրամասն կը ստորա-
գրէ մարդագոհին ահաւոր արարողու-
թիւնը:

Այն քուրմ կը ժողվուէին աստու-
ծոյն տաճարը. ասոնցմէ առջինը, որ
Դոմէնէն կը կոչուէր, կարմրագլուստ
կ'ըլլար, և գլուխն ալ կանաչ ու գեղին
փետուրներով սրակ մը կը դնէր. իսկ
մէկալ հինգ քուրմերը ճերմակ ու սև
գունով զգեստներ կը հագնէին: Մ
զոհագործները քաշելով զմերկամար-
մին մարդը կը հանէին ինչուան տաճա-
րին ամենէն բարձր դիրքը, ու սեղանին
երկայնութեանը վրայ կը տարածէին
զանիկայ: Աորս հոգի ասոր ոտքերէն
ու ձեռքերէն կը բռնէին. իսկ հինգե-
րորդը տախտըկէ օձաձև գործիքով մը
գլուխը գոցած՝ կը սխմէր: Մն ատեն
Վոքիցինը առաջ կու գար, ու ձեռքը
սայրաօուր թրածն քար մը բռնած՝ անոր
կուրծքը կը ճղէր, և դեռ կենդանի ու
զողզողուն սիրտը ձեռքը առած՝ աս-
տուծոյն կ'ընծայէր, ու ոտքին առջև կը
նետէր: Արքոր կուրքը հսկայաձև մե-

ծուծեամբ կ'ըլլար նէ, ոսկեայ մեծ դգալով մը անոր բերանը կը խոթէին աս արիւնոտ ողջակէզը : Եւ ատ անգամ աստուծոյն շրթունքն ու տաճարին սեւ մը զոհին արիւնէն ոռոգուած կը տեսնուէին : Այն որ սպաննուողը պատեւրազմի մէջ բռնուած գերի մը ըլլար, զոհն որ կը լմննար՝ գլուխը առանձին կը դրուէր գանկը պահելու համար . իսկ մարմինը տաճարին ստորին կողմը կը նետուէր : Եւ ատեն գերին բռնող զինուորը կու գար պահանջելու իր աւարը, ու կ'առնէր կը տանէր զան, որպէս զի փառաւոր խնջոյք մը պատրաստէ անով իր ընտանեացն ու բարեկամացը : Ոգոհնէ ցեղին մարդիկը՝ զոհին մարմինը կտոր կտոր կը ջարդէին, ու վաճառատեղեաց մէջ հրապարակաւ կը ծախէին :

Եւանց ամենեւին երկբայութեան այսպիսի բարբարոս կրօնք մը տխուր ու ահաւոր էր . ասանկ անխնայ կը վազէր արիւնը Սեխիգոյի աստուածոց մեծ մասին բազիններուն վրայ . և ան պատճառաւ ալ աս անողորմ աստուածներուն կերպարանքները ձեւացընելու համար՝ ամենէն սարսափելի նշանակները ընտրէր էին . հսկայակերպ հրէշներ, կատաղի գազաններ, օձեր, վագրեր, ու այն պիսի նկարներ, որոնց տեսքը վայրենեաց դիւրահաւան երեւակայութիւնը ահուգողով կը լեցընէր . ահաւասիկ ասոնք էին իրենց կռատուններուն զարդերը : Եւ աս աստուածներուն վրայ անգթութեան ու վրէժխնդրութեան ոգին միայն տեսնելով, իրենց ամէն գործոց մէջ վախն ու սարսափը տիրած էր ու անով կը շարժէին : Եւսայ պէս Սեխիգացիք, որ Սոր աշխարհքին ամենէն քաղաքականացեալ ժողովուրդն էին, ամենէն աւելի նուաստ ու անողորմ կրօնքն ունէին :

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը մեծ մարդկանց գործածած թանկութիւն ծախուած գինը :

Աշխարհքիս մէջ ելած նշանաւոր մարդկանց յիշատակն ու համբաւը անանկ զօրաւոր տպաւորութիւն կ'ընէ մարդկային մտքին մէջ, ու անանկ փափաքելի կ'ընէ զիրենք, որ իրենց կենդանութեան ատեն գործածած բաներնին, կամ ու իցէ իրենց հետ վերաբերութիւն մը ունեցած առարկաները՝ անգին յարգ մը կը ստանան իրենց մահունէն ետեւ ու մեծարանքով մը կը պահուին : Հոս կը դնենք մենք մէկ քանի մը միայն երեւելի անձանց գործածածներուն ծախուած գինը, ուսկից գաղափար մը կրնան առնել ընթերցողքը թաժ խօսքերնու ճշմարտութեանը :

Կատոնի զգեստ մը Վուոզն Վերոն գնեց ամենաբարձր գնով մը, որ 170,000 ֆր . կու գայ :

Վիկերոնի կիտրոնեայ մէկ ստուր Սարկոս Լյուլոս անունով հռոմայեցի սինկղիտոս մը՝ 300,000 սեստերտով առաւ, որ գրեթէ 18,750 ֆր . կ'ընէ :

Լյուիկտետոսի լեզուն 3,000 դրաքմէով առնուեցաւ, որ կ'ընէ 2,700 ֆր . :

Պերեկրինոս Պրոտէոս փիլիսոփային գաւազանը տաղանդով մը, այսինքն 4,800 ֆր . ծախուեցաւ :

Կարոլոս Ա թագաւորին ան աղօթագիրքը, զոր սպաննուելու տեղւոյն վրայ կեցած կը կարդար, 100 կինիի, այսինքն 2,500 ֆր . ծախուեցաւ : Ինտրայի մէջ 1822 տարւոյն :

Կուսդաւոս Վազայի ան փղոսկրէ աթոռը, որ Լիպէք քաղքէն ընդունեցաւ, 1825^{ին} Եփնէլ անունով շուէտացի մը գնեց 58,000 ֆիորինով, որ գրեթէ 120,000 ֆր . կ'ընէ :

Կարոլոս ԺԲ^{ին} ան զգեստն որ Բուլղաւայի պատերազմին մէջ գործածէր էր՝ 1825^{ին} Լատիմպրիկ քաղաքը 22,000 սղեւլինով, այսինքն 561,000 ֆր . ծախուեցաւ :